

- Gustavsson, Sverker, 1998. Varför överstat utan demokrati?, *Europaperspektiv 1998. Årsbok för Europaforskning inom ekonomi, juridik och statskunskap*, Bemitz, Gustavsson & Oxelheim, eds. Stockholm: Nerenius & Santérus förlag.
- Hermansson, Jörgen, 1996. Om möjligheten att demokratiskt rättfärdiga den ekonomiska och monetära unionen, Bilaga 15 till EMU-utredningen, SOU 1996:158. Stockholm: Fritzes.
- Holmes, Stephen, 1995. *Passions and Constraints. On the Theory of Liberal Democracy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hooghe, Liesbet & Marks, Gary, 1998. Hur motsättningar skapar gemenskap, *Europaperspektiv 1998. Årsbok för Europaforskning inom ekonomi, juridik och statskunskap*, Bemitz, Gustavsson & Oxelheim, eds. Stockholm: Nerenius & Santérus förlag.
- Jones, E.L., 1981. *The European Miracle. Environments, economies, and geopolitics in the history of Europe and Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehning, Percy B. & Weale, Albert, 1997. Citizenship, democracy and justice in the new Europe, *Citizenship, democracy and justice in the new Europe*, Lehning, Percy B. & Weale, Albert, eds. London: Routledge.
- Lundström, Mats, 1998. De demokratiska spelreglerna gäller fortfarande, *Svenska Dagbladet* 4 juni.
- Majone, Giandomenico, 1996. Regulatory legitimacy, *Regulating Europe*, Majone, G., ed. London: Routledge.
- Nelson, William N., 1980. *On Justifying Democracy*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Newman, Michael, 1996. *Democracy, Sovereignty and the European Union*. London: Hurst & Company.
- Rousseau, Jean-Jacques, 1968. *The Social Contract*. London: Penguin Books.
- Weber, Max, 1983-1987. *Ekonomi och samhälle: förståendesociologins grunder, Vol. 1-3*. Lund: Argos.
- Weiler, J.H.H., 1997. *The Politics of European Treaty Reform. The 1996 Intergovernmental Conference and Beyond*. London: Pinter.
- Wiklund, Ola, 1998. Juridik är att vilja – om gränserna för EG-domstolens tolkningsutrymme, *Europaperspektiv 1998. Årsbok för Europaforskning inom ekonomi, juridik och statskunskap*, Bemitz, Gustavsson & Oxelheim, eds. Stockholm: Nerenius & Santérus förlag.

Politisk fantasi: Reflektioner kring en brevväxling mellan Niccolò Machiavelli och Francesco Guicciardini

Vi vet att Machiavellis tankar överträffar det iltasinnade rykte som cirkulerats bland de mindre förtrogna, vilka utan eftertanke tror sig veta att hans namn är synonymt med politik utan själ.¹ För oss är han snarare Niccolò (De Grazia, 1989), en god vän, så modern att vi lätt glömmert bort att det gått fem sekel sedan han fick sin tjänst som sekreterare för den florentinska republiken, år 1498. Ändå vill jag hävda att vi bör bevara Machiavellis aktualitet genom att fokusera på det negativa, hans frånvaro hellre än hans närvaro. Vi bör minnas honom för ett skrivande som alltjämt gör motstånd mot det välbekanta; ty han är inte riktigt som vi, och han var inte riktigt som sin tid.²

Just detta främlingskap är alltjämt en tillgång, för det gör att Machiavelli fortsätter att erbjuda en teori – det vill säga ett språkbruk som skär igenom vardagens naiva förtröstan, och mer realistiskt reflekterar över politikens möjligheter.³ Machiavellis statsmannagärning i mer inskränkt bemärkelse (vad han åstadkom för den florentinska republiken) är ju inte särskilt intressant, när den jämförs med den stil han uppfann. Machiavellis stil var en resurs som tillät honom att sätta sina kunskaper i spel.⁴

För att exponera denna resurs vill jag i det följande framförallt erinra om betydelsen av Niccolò Machiavellis retoriska lurighet, hans fantasi, hans virtuosa förmåga att ta tillvara politikens kontingens.⁵ Min erinran begränsas huvudsakligen till ett långt citat, en översättning av två brev som skrevs av Francesco Guicciardini respektive Machiavelli i maj 1521. Machiavelli besökte då den lilla staden Carpi (Rebhorn 1988: 228-249; Ridolfi 1954: 280-292; Tommasini 1911: 446-448). Innan vi närmar oss denna korrespon-

dens gäller det emellertid att beakta dess särskilda kontext.

Vi bör först notera, att även om den moderna synen på stat och politik invigs med Machiavelli, kan Machiavellis tänkande om staten inte genast identifieras med senare tiders statsteori. Där till exempel Hegel ville låta staten bygga på ett högstämt och ointresserat betraktande, företrädde Machiavelli ett förnuft som var mer instabilt och fantasifullt. Detta gäller trots att den hegelianska statsuppfattningen, i sin tur, kan sägas vara en viktig legitimering av machiavellismen.⁶ Hos Niccolò möter vi en inbillningskraft som utmanar varje alltför tydlig gräns mellan makt och fantasi. Det kan verka som om Machiavelli ofta går till överdrift – hans exempel är våldsamma och spektakulära – men lekfullheten pekar till sist alltid ut värdet av behärskning. I själva verket excellerar Machiavelli i förmågan att ta till vara konkreta exempel utan att reducera dem till tomta abstraktioner.⁷

Endast en ytlig läsning skulle kunna undvika att ta hänsyn till denna retoriska virtuositet, men det är inte ovanligt att dess betydelse tonas ned så snart den iakttagits. Det finns sålunda en tendens att försöka nå fram till tanken att Machiavelli blott "upptäckte" ett slags politikens eviga lagar.⁸ Visserligen hävdade Machiavelli att han inte ville tala om någon inbillad sanning, men hellre om den konkreta sanningen (Machiavelli 1513: 102 = XV). Men det var just för att det politiska livet, enligt Machiavelli, inte dominerades av rationalitet, av ordning och godhet, som religiösa dogmatiker eller hycklare hävdade. Politik bestod snarare av intrikata maskspel, simulering och vilseledande åtbörder. Den som listigt kunde förvrida hjärnorna på människor brukade ju övertrumfa den som satsade på redlighet: "*si vede per esperienza ne' nostri tempi quelli principi avere fatto gran cose, che della fede hanno tenuto poco conto e che hanno saputo con l'astuzia aggirare e' cervelli delli uomini*" (Machiavelli 1513: 115 = XVIII).

Det finns anledning att hävda, att politik i Machiavellis tankevärld innebär att vi bör undvika att låsa fast oss vid axiomatiska principer. En verkligt politisk aktör borde samtidigt kunna undvika att ge vika för situationens krav.⁹ Det intressanta är att Machiavelli själv, i sitt förfat-

tarskap, försöker respektera detta dubbla krav. Den lärdom Machiavellis skaffade sig som diplomat och byråkrat kan därför inte utan vidare reduceras till en erfarenhet skild från sin form, och hans stil särskiljer inte ett innehåll på samma neutrala vis som en skrivbordslåda.¹⁰

För det första tog Machiavelli nämligen till vara det bästa i en uttalat retorisk tradition (Cantimori 1937; Grey 1963; Lyons 1989: 35-71; Rebhorn 1995), en tradition där det var vedertaget att ett språkbruk på ett fundamentalt vis skapar möjligheter. En tradition där retorik var en kreativ och politiskt outhärlig förmåga. Om denna förmåga att gestalta handlandet tidigare länge ansetts böra lyda under etiska principer, förklarar Machiavelli istället att den bör användas för att sätta sig över dogmer. För det andra härrör givetvis Machiavellis nyskapande idéer i denna fråga från hans professionella erfarenheter, hans republikanska karriär (Baron 1988; Perini 1997). Vad Machiavelli lärt sig om politik är värdet av att kunna förstå sig med hjälp av ord, åtbörder, och masker.

Machiavelli är osedvanligt kompromisslös i sitt förespråkande av att ord och tecken tillhandahåller den rymd där en förmåga blir verksam. Det handlar om en rymd där vad som tycks vara är viktigare än hur det är, eftersom: "alla vet vad du tycks vara, få känner den du är" (Machiavelli 1513: 119 = XVIII); vilket ger en furste följande möjlighet:

För en furste är det sålunda inte nödvändigt att faktiskt inneha alla ovannämnda goda egenskaper, men det är däremot nödvändigt att tyckas ha dem. Jag vågar rentav säga att det är farligt att ständigt inneha eller följa dem, men att det är nyttigt att tyckas ha dem: som att tyckas vara from, trogen, mänsklig, genuin, religiös, och att vara detta; men det gäller att till själen förbli uppbyggbar, så att om du skulle behöva upphöra med vad du varit, kan och vet du att förändras till det motsatta. (Machiavelli 1513: 118 = XVIII)¹¹

Vi ser här att makten blir till handling först när den ges ett uttryck – den "egentliga" identiteten saknar betydelse då den jämförs med den offentliga skepnaden. En väsentlig reservation är emellertid att det gäller att undvika att bli tving-

ad att förändras. Ty verklig politisk förmåga (*virtù*) är inte blott en reaktion. *Virtù* är tvärtom en förmåga att låta handlandet överskrida situationens krav.¹²

Det vill säga, fursten bör vara så uppmärksam att han inte tvingas till de alltför drastiska handlingarna. Till exempel en härskare som lever i främmande land kommer därför att misslyckas med att vara "virtuos" inför sina undersåtar:

Och en furste bör framförallt leva på ett sådant sätt med sina undersåtar, att ingen tillfällighet, lycklig eller olycklig, tvingar honom att göra en förändring: eftersom, när nödvändigheten inträffar i motgången, då hinner du inte fram till olyckan i tid; och vad gott du utträtt gynnar dig inte, för det bedöms som ett nödvång, och ingen är tacksam. (Machiavelli 1513: 62 = VIII)

Machiavelli är med andra ord inte utilitarist eller opportunist i någon mer begränsat resultatinriktad mening. Ty virtuositet är ingen garanti för ett gott resultat; och ett gott resultat räcker inte långt, om det inte styrker regimens legitimitet – här uppfattad just som furstens förmåga att inför folket göra anspråk på *virtù*, denna ibland omoraliska "dygd", eller snarare "duktighet".¹³

Machiavellis föreställningar av politikens krav och möjligheter vid början av 1500-talet hänger förstas samman med en mer allmän brist på legitimitet i den florentinska republiken, där religiösa och mer inskränkt kommunala föreställningar inte längre förmådde upprätthålla den statliga ordningen. Den fria republiken lyckas aldrig stabiliseras, men inte heller när familjen Medici återkommer till makten, år 1512, förmår man göra samma anspråk på stabilitet som när Lorenzo den store styrde republiken under 1400-talet. Och man har ännu inte förfallit till de stela anspråk på absolut furstendöme som skall komma att råda först efter 1560 (Albertini 1955; Gilbert 1965).

När Machiavelli upplevde och reflekterade över sin tid fann han att det gällde att visa på nya sätt att iscensätta staten. Det är i den andan, som vi idag kunde kalla diskursiv och konstruktivistisk, som han vill lära ut sitt alldeles särskilda recept för en nyordning. Vi vet att lektionen blir mäterlig först när Machiavelli 1513, efter att ha utsatts för förnedrande tortyr, hamnar i tillfällig

landsförvisning. Ur ett på en gång avlägset och engagerat perspektiv skriver han då *Fursten* (egentligen *De principatibus*). Ändå är det symptomatiskt att verket inte vinner någon genklang hos Lorenzo di Medici, som föräras verket år 1515, istället för som det kanske först var tänkt, Giuliano di Medici, som nu emellertid låg sjuk och strax avled (Ridolfi 1954: 245f).

Machiavelli finner däremot en publik i den grupp unga adelsmän som träffas hemma hos Bernardo Rucellai, i de så kallade *Orti Oricellari* (Albertini 1955: 74-90; Gilbert 1949). Under dessa "sysslolösa" år författar Machiavelli sin *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio* (förmodligen färdig 1519), och även *Arte della guerra* (tryckt 1520), som rentav utspelar sig som ett samtal i Rucellais trädgårdar. Machiavelli skriver dessutom en novell, *Belfagor arcidiavolo* (1518), och en teaterkomedi, sedermera känd som *La Mandragola*, förmodligen redan år 1520 framförd i mediceerpåven Leo X:s närvaro (Ridolfi 1954: 445, not 28).¹⁴ Efter Lorenzos död 1519, då kardinalen Giulio di Medici tar över regeringen i Florens, tas nämligen Machiavelli åter i nåder, och tilldelas officiella uppdrag. Ett av dessa består i att för Kardinal Giulio och "universitetet" (Studio fiorentino) skriva en officiell historia. Resultatet blir *Istorie fiorentine*, ett verk som 1525 föräras Giulio, som nu blivit påve under namnet Clemens VII (Garin 1990).

Tiden efter 1512, då familjen Medici förnyade sin dominans, innebar dock att Machiavellis diplomatiska karriär avbryts, och det är därför ofrivilligt han ges tid att skriva. Samtidigt bör vi notera att Machiavelli redan i denna karriär verkade som ett slags författare. I arbetet för den fria republiken hade nämligen uppdragen ofta inneburit nödvändigheten av att i längre eller kortare redogörelser sammanfatta politiska och militära styrkeförhållanden. Förhållanden som tycktes bli alltmer komplexa.¹⁵ Den fria republiken själv var ju rentav ett resultat av den ökade oförutsägbarheten, eftersom det var den franska invasionen i Italien 1494 som ledde till familjen Medicis fall. Det politiska landskapet tycktes alltmer utsatt för nycker hos förvirrade eller geniala statsöverhuvuden, eller i allmänhet hos föränderlighetens gudinna, Fortuna, gentemot

vilken den civila förmågan att handla ofta var otillräcklig.

Under den fria republiken deltog Machiavelli i rådens överläggningar, och han deltog i dess ambassader till de franska, tyska, och påvliga hoven. Ändå var Machiavelli formellt sett aldrig en fullvärdig ambassadör, liksom han i Florens aldrig var en av de fullvärdiga medborgare som hade rätt att välja och att vara rådmän. Detta skiljer Machiavelli från en annan viktig politisk teoretiker vid denna tid, den yngre, men likaså diplomatiskt erfarna Francesco Guicciardini, som genom sina befäl och sin aristokratiska hemhörighet förblev Machiavellis överordnade.¹⁶

Guicciardini intog för övrigt en mer skeptisk attityd till möjligheten av att den florentinska republiken skulle kunna bevaras med hjälp av ett medborgerligt inflytande.¹⁷ Guicciardini hade större förtroende för erfarenhet och var skeptisk till handlande som tenderade att bli alltför djärt och spektakulärt. Även om Guicciardini insåg att de oroliga tiderna befordrade ett sådant handlande, misstrorde han möjligheten att accelerera erfarenhet i folkligt engagemang eller i abstrakta reflektioner. Politisk erfarenhet borde helst lagras och tillåtas att långsamt mogna. Mogen kunskap antogs därför vara bäst företrädd av det fåtal som kunde ägna sig åt statsmannaskap på heltid – en aristokrati av *ottimati*, de yppersta, det vill säga inte en krigisk feodaladel, utan snarare en klass av skolade statsmän.¹⁸

År 1521 är Guicciardini för påvestatens räkning guvernör över städerna Modena (sedan 1516) och Reggio, medan Machiavelli nyss återigen börjat anförtros mindre uppdrag för "republiken" Florens. I maj 1521 ombeds Machiavelli bege sig till de toscanska minoriterbrödernas säte, i Carpi, drygt en mil norr om Modena.¹⁹ Minoriterbröderna, som vi idag kanske snarare skulle kallar franciskanermunkar, var en av de större ordnarna av tiggarmunkar. Tiggarmunkarna avlade fattigdomslöfte, de tog på sig uppgiften att predika inför folket, och gjorde visst motstånd mot påvestatens anspråk på kontroll (Evennett 1965; Moorman 1988). Ett motstånd som annorstädes, i munken Martin Luthers gestalt, antog radikala former.

Machiavellis uppdrag var i förhållande dessa övergripande påvliga problem av mer underordnad natur, även om det knappast handlade om rutin. Machiavelli hade en viktig uppgift i en större plan, där det gällde att övertala de toscanska minoriterbröderna att välja rätt ordensgeneral, bland annat för att beskära staden Sienas inflytande, och för att gynna Florens. Den egentlige konspiratören, påven Leo X ville inte alltför uppenbart styra valet, och gick därför omvägen över sina florentinska släktingar. Det gällde framförallt att se till att inte en viss Bernardino Ochino valdes (men vi kan notera att Fader Ochino först långt senare tillskansade sig en viktig plats i reformationens historia, som en ihärdig kritiker av påvestolens makt).²⁰ Det mäktiga florentinska handelssällskapet *Arte della lana* (Yllegillet) anförtroddes dessutom Machiavelli ytterligare ett uppdrag av kyrklig natur. När han nu ändå skulle till Carpi kunde han ju försöka övertala en viss fader Rovaiio att besätta en tjänst som predikant i katedralen i Florens.²¹

Som vi skall se gav särskilt det senare uppdraget upphov till en rad både dråpliga och upplysande skämt i de brev som Guicciardini och Machiavelli utväxlade. De båda diplomaterna ansåg sig inte böra vara särskilt respektfulla gentemot kyrkans män, vars förmåga att göra anspråk på temporär makt inte grundade sig på någon verklig politisk kunskap. Guicciardini och Machiavelli torde ha träffats och till en del arbetat tillsammans redan tidigare, men fick sannolikt tillfälle att förnya och fördjupa bekantskapen när Machiavelli övernattade i Modena, innan han fortsatte till Carpi, där han strax kunde ta emot Guicciardinis brev.²²

Till den förträfflige herr Niccolò Machiavelli, florentinsk nuntie, i Carpi.

Käre Machiavelli. Dessa våra värderade rådmän hos *Arte della Lana* har sannerligen handlat med gott omdöme när de anlitat er för att ombesörja valet av en predikant; det är inte sämre än om Pacchieretto, medan han var i livet, eller herr Sano, fått i uppdrag att finna en vacker och galant fru till en vän.²³ Jag tror att ni kommer att stå till tjänst i enlighet med deras förväntningar, och i enlighet med er heder, som skulle befläckas

om ni i er ålder började bekymra er för er själ, ty då ni alltid följt den motsatta bekännelsen, skulle det snarar hänföras till att ni börjat gå i barndom, än till godhet. Jag föreslår att ni skyndar er så gott ni kan, för genom att dröja kvar utsätter ni er för två faror: den ena, att dessa bröder smittar er med sitt hyckleri; den andra att luften där i Carpi gör er till lögnare, för sådan är dess verkan, inte bara för tillfället, utan sedan flera sekler. Och om ni råkat finna logi hos någon Carpi-bo vore ert fall utan bot.²⁴

Om ni träffat guvernören har ni träffat en vacker skepnad till människa, som kunde lära er tusen sköna knep. Jag ber att få rekommendera mig till er. Från Modena, den 17 dagen i maj 1521.

Er
Francesco Guicciardini

Machiavelli svarade omgående:

Magnifico Domino Francisco de Guicciardinis I. V. Doctori Mutinae Regiique gubernatori dignissimo suo plurimum honorando.

Förträfflige, mest respekterade herre. Jag var på avträdet när ert bud anlände,²⁵ just som jag satt och tänkte på denna världens märkligheter, och allt var ägnat åt att jag på mitt egna vis skulle kunna föreställa mig en predikant för Florens, på det sätt jag själv föredrog, emedan jag här liksom i övriga åsikter vill vara egen. För jag har aldrig försummat denna republik där jag kunnat gynna den, vilket jag gjort, om inte med verk, så med ord, och om inte med ord, så med tecken, och inte heller i detta avser jag någon försummelse. Det är sant att mina åsikter är motsatta hennes medborgares i detta liksom i många andra saker: de vill ha en predikant som visar dem vägen till Paradiset, och jag vill finna en som kan visa dem vägen till djävulen; de vill ha en man som skulle vara förnuftig, konsekvent och genuin, och jag skulle vilja finna en som är galnare än Ponzio, fintligare än broder Girolamo, mer hycklande än broder Alberto,²⁶ för det tycker jag vore en vacker sak, väl värd denna tidens godhet, att allt vad vi erfarit hos många bröder, kunde erfaras i en enda; ty det tror jag vore det riktiga sättet att ta sig

till Paradiset: att lära ut vägen till Helvetet för att undvika densamma. För övrigt, när jag ser hur mycket tilltro som visas en skurk som gömmer sig i religionens mantel, är det lätt att gissa hur mycket den gode skulle er hålla, som verkligen och utan att låtsas trampade i leran i den Helige Franciskus följd. Då min fantasi sålunda tycks fungera väl, har jag tänkt sätta undan Rovaio, och jag tror att det blir som jag tänkt mig, om han liknar sina bröder och systrar. När du skriver nästa gång, var snäll och säg mig vad din åsikt är.

Här är jag sysslolös, eftersom jag inte kan utföra mitt uppdrag förrän ordensgeneralen och assessorererna installerats, och jag grubblar över hur jag skulle kunna ställa till med en sådan skandal bland dem att de, här eller någon annanstans, får fart på träskorna; och om inte hjärnan fallerar, kan jag nog lyckas; och jag tror att råd och hjälp från ers höghet kunde vara ett ganska gott stöd. Det vore faktiskt inte så dumt om ni kom hit under förevändning av att ta er en promenad, eller om ni åtminstone kunde skriva till mig om något mästardrag; för om ni dagligen skulle skicka en knekt just för detta, som ni gjort idag, vore det bra på flera sätt: dels kunde ni upplysa mig om några saker; dels kunde ni göra mig mer aktad här i huset, när under rättelser kom med sådan frekvens. Och jag måste berätta, att när den där armborstmannen anlände, satte knät till marken, och meddelade att han skickats med brådska och enkom för detta, reste sig alla med så mycket buller och bugningar att allt kom i oordning, och flera av dem frågade mig om vilka nyheterna var; och för att bättra på mitt rykte, sade jag att kejsaren väntade i Trento, och att schweizerna kallat till nya rådslag, och att kungen av Frankrike ville möta denne kung, men att hans rådgivare avrådde honom; och därpå stod alla med gapande mun och mössan i hand; och medan jag skriver detta står de runt omkring mig, och när de ser att jag skriver så länge förundras de, och ser på mig som om jag vore besatt; och för att ytterligare förundra dem vilar jag på pennan, och suckar, och då tappar de alldeles hakan; och om de visste vad jag skrev om till er, skulle de förstås bli än mer förundrade. Ers höghet vet vad dessa bröder säger,

att när man konfirmerats i nåd, har djävulen inte längre någon makt att fresta honom. Alltså är jag inte rädd att dessa bröder smittar mig med sitt hyckleri, för jag tror mig vara ganska väl konfirmerad.

Vad det beträffar Carpibornas lögn, så kan jag mäta mig med dem alla, för det är ett bra tag sedan jag avlade en fin examen, och jag har lärt mig nog mycket för att inte vilja ha Francesco Martelli ens som betjänt²⁷, ty sedan en tid säger jag här aldrig vad jag tror, och inte heller tror jag på vad jag säger, och om jag någon gång skulle råka säga en sanning, gömmer jag den bakom så många lögn, att den blir svår att återfinna.

Med guvernören har jag inte talat, för när jag väl funnit logi, verkade det överflödigt. Fast det är sant att jag beundrade honom en stund i kyrkan i morse, när han tittade på vissa bilder. Hans fall tyckts ganska väl-skapt, och det finns anledning att tro att det hela svarar mot delarna, att han är vad han verkar vara, och att puckeln inte far med osanning, och om jag följer ert brev, borde jag kunna dra ur honom en hel hink.²⁸ Men än är inget brutet, och imorgon väntar jag att ni ger något råd om mitt fall och att ni skickar mig en av dessa armborstmän, som bör skynda sig och anlända hit svettig så att hopen baxnar,²⁹ därigenom hedrar ni mig, och dessutom får mannen lite övning, vilket är mycket bra för hästarna vid denna årstid. Jag skulle skriva ytterligare något, om jag ville anstränga fantasin, men nu spar jag den istället, så att den är färsk i morgon. Jag ber att få rekommendera mig hos ert höghet, *quae semper ut vult valeat*. I Carpi, den 17 dagen i maj 1521.

Er allra mest respektfulle

Niccolò Machiavelli

ambassadör [*oratore*] hos minoriterbröderna

Jag skall inte göra någon detaljerad analys av denna fartyllada och ofta citerade brevväxling, utan nöja mig med att helt kort argumentera för dess exemplariska status. Vad vi här framförallt kan urskilja är Machiavellis särskilda förmåga att ta tillvara även de mest penibla tecken. En insikt om detta hjälper oss att bättre förstå karaktären hos Machiavellis realism.

Vi vet redan att Machiavelli inte vill nöja sig med att låta en teori vara ett handhavande av en

uppsättning regler som konstruerats utan hänsyn till den politiska verkligheten. I brevet till Guicciardini ser vi hur Machiavellis ständigt närvarande engagemang tillåter honom att reflektera och analysera denna verklighet, även när situationen saknar all värdighet.³⁰ Det handlar om en förmåga som både är kreativ och strategisk, en förmåga som Machiavelli i sina verk gång efter annan inte bara använder sig av, utan rentav föreslår som den mest användbara av kunskaper, i tider av instabilitet och föränderlighet. Machiavelli säger sig veta att människor gärna vill undvika att ta hänsyn till det negativa, det grymma, det onda, det ovärdiga, det vulgära, det gemena och det populära. Machiavelli delar den nedvärderande attityden, men hävdar dessutom att om nu detta är vår värld, då måste vi väl lära oss att handla genom att ta tillvara den kunskap som erbjuds: "ty det tror jag vore det riktiga sättet att ta sig till Paradiset: att lära ut vägen till Helvetet för att undvika densamma".³¹

Det är just här vi återfinner Machiavellis kreativa realism, liksom i en kuslig Skärseld, mitt emellan Helvetet och Paradiset.³² Machiavelli vill inte acceptera att verkligheten – ting, personer, och händelser – som den är; men inte heller är han förmögen att tro att verkligheten blir bättre bara för att vi genast börjar fantisera om hur det borde vara. Istället gäller det att fantisera realistiskt, det vill säga att skapa ny mening i förhållande till vad som faktiskt gäller för det politiska spelrummet. Det handlar om strategisk simulering.

Förespråkandet av denna politiska inbillningskraft är dock en uppmaning att söka kunskap, inte ett löfte om frälsning. När vi läser Machiavellis huvudverk bör vi inse att den kunskap han vill ta tillvara kan användas för att agera politiskt – men Machiavelli säger inte att en sådan användningen alltid kommer att vara underordnad goda syften, eller höga syften, och han säger inte att det virtuosa alltid lyckas behärska Fortuna. Det tvetydiga värdet av den machiavelliska retoriken kan vi med fördel urskilja i det skämt Machiavelli och Guicciardini iscensätter på franciskanernas bekostnad.

Machiavelli, den store diplomaten, befinner sig på ett uppdrag vars enkelhet inte erbjuder något motstånd för hans erfarenheter. Stänger han

då in sig på sitt rum? Nej, Machiavelli sätter sin strategiska fantasi i spel även inför den ovärdiga publiken, i en uppsättning som anpassats just till deras okunnighet.³³ Machiavelli låtsas att uppdraget är viktigt, att hans brevväxling med Guicciardini har avgörande historisk betydelse; som vore den direkt knuten till spelet mellan kejsare, kungar, och arméer. Munkarna låter naturligtvis lura sig. Ändå är det narrspel de båda diplomaterna skapar i sin brevväxling inte en situation där författaren framstår som en furste med full kontroll över sin publik.³⁴ Skådespelet tar nämligen indirekt till vara insikter som antas skepnad av Machiavellis liv. Det är uppenbarligen inte är ett liv som erbjuder trygghet, äkthet, och kontroll, även om Machiavelli förmår skämta om saken: "sedan en tid säger jag här aldrig vad jag tror, och inte heller tror jag på vad jag säger, och om jag någon gång skulle råka säga en sanning, gömmer jag den bakom så många lögnar, att den blir svår att återfinna".

Machiavellis förmåga att lura munkarna i Carpi är både spektakulär och reflexiv. Den är lik-som placerad mellan två speglar.³⁵ I den första spegeln återfinner vi bilden av Machiavellis besvikelse över att inte längre vara engagerad av den världspolitik han nu bara kan låtsas delta i. Niccolò tycks med andra ord i första hand driva gäck med sig själv och sin misslyckade karriär.³⁶ Machiavellis brevskrivande föreställning är emellertid även en modern reflexiv resurs, eftersom vi, i en annan spegling, finner en mer övergripande bild av det slags politik som Machiavelli gestaltat, både i sitt arbete och i sitt författarskap. Det är inte bara ett skämt att med fantasins och skrivandets hjälp lyckas engagera tiggarmunkarnas intresse. Det är också en teoretisk demonstration, en upplysande *performance*, som visar att Machiavelli alltså är förmögen att undervisa om villkoren för den politiska verkligheten. Politik kan med hjälp av erfarenhet och fantasi drivas till sin spets, men då krävs en virtuos förmåga att utan inställsamhet anpassa sin identitet till publiken. Det gäller att kunna låtsas vara, vare sig man är eller inte.

Rolf Hugoson

Noter

1. Schablonen kritiserar av bland andra De Sanctis (1870: 344f): "Författaren har dömts på grund av denna bok [*Fursten*], och boken har inte bedömts efter sitt logiska eller vetenskapliga innehåll, utan efter sitt moraliska värde. Man har härvid funnit att denna bok är en tyranniets handbok, som bygger på den skändliga maximen att ändamålet rättfärdigar medlen, och att framgången hyllar verket. Och denna doktrin har man kallat 'machiavellism'. Många välfunna försvar har även uppställts för denna bok, och de har tilldelat författaren mer eller mindre välartade avsikter. Detta har lett till en begränsad diskussion och ett förringande av Machiavelli" (min övers.).
2. Se t.ex. Ehnmark (1986: 11): "Det typiska, då man närmar sig Machiavelli, är att man omedelbart får klart för sig vem han är, för att senare, då man lärt känna honom, förlora honom ur sikte. På det sättet är han som det italienska språket självt, begynnelse-svårigheterna är så små att alla tror sig tala det, innan de upptäcker att de ingenting lärt". Om motståndet mot Machiavellis sätt att skriva sina diplomatiska rapporter då han var republikens diplomatiska sändebud, se Najemy (1990).
3. Jfr. här även, om teori som strategiskt språkbruk, Pocock (1973: 31): "Each of us speaks with many voices, like a tribal shaman in whom the ancestors' ghosts are all talking at once; when we speak, we are not sure who is talking or what is being said, and our acts of power in communication are not wholly our own. *Theory may be said to consist in attempts to answer questions of this order, to decide what power is being exercised over us when we seek to exercise it*" (min kurs.).
4. För en analys av Machiavellis *partiella* förmåga att i sina huvudverk komma med praktiska råd av övergripande natur, se Sasso (1958), t.ex. slutsatser på s 484f. Om vikten av Machiavellis stil, se Kahn (1994), särsk. kap. 1 och 2 samt appendix; se här även Chabod (1952); Hariman (1995).
5. När det gäller Machiavelli och politikens kontingens är huvudverket Pocock (1975), t.ex. s 190: "Machiavelli has carried out a drastic experiment in secularization. He has established that civic virtue and *vivere civile* may – though not that it is necessary that they should – develop entirely in the dimension of contingency, without the intervention of timeless agencies". För en analys av senare teoretikers aktualisering av politiken som ett handhavande av det kontingenta, se framförallt Palonen (1998).

6. Se Meinecke (1963), t.ex. s 411: "Es war fast wie die Legitimierung eines Bastards, was hier geschah"; eller s 420: "Vor solchen Thron [Hegels stat] geladen, wurde nun auch Machiavelli von dem 'Siegel der Verwerfung', das die allgemeine Meinung ihm aufdrückte, befreit und mit den höchsten Ehren und Lobsprüchen überhäuft".

7. Jfr. t.ex. Lefort (1972: 67) om Machiavellis stil: [...] "i berättelsen om händelser eller i målandet av karaktärerna, sättet att sköta om överraskningen, att knyta samman argumenten till intrig, att variera röstens klang, att förena nykterhet med ironi, provokation med lyrism, att snärta till meningens, att handha metaforen, allusionen eller ellipsen, alla dessa tecken för vad sociologer för närvarande skulle kalla för litteratur" (min övers.).

8. Även hos Gilbert (1965) kan det ibland verka som om Machiavelli anakronistiskt förklaras ha uppfunnit vad vi känner som "political science" (s 199): "Machiavelli clung to the idea that politics had its own laws and therefore was, or ought to be, a science" – men vid närmare eftertanke är Gilberts uppfattning om vetenskap i alla fall långt ifrån behaviouristisk, ty han fortsätter genast, mer tydligt i Machiavellis egna humanistiska anda: "its [science's] purpose was to keep society alive in the ever-moving stream of history".

9. Se t.ex. De Sanctis (1870: 353f); Sasso (1958: 238f); samt framförallt Garver (1987: 49): "The assumption that either cases or rules must govern, common as it is, plays into the hands of the traditional rulers and their intellectual defenders, since it usually follows that the only alternative to action as the exemplification of approved principles is action whose rationale comes from its successful consequences rather than its valued principles. There is nothing remarkable about wanting to avoid that dichotomy, but there is something unusual about Machiavelli's strategies for doing so. Instead of directing attention to either principle or consequence, Machiavelli focuses on the relation between rule and case, and on the *acts* – discursive or not – of bringing rules and cases together. Making connections between rules and cases are the prudent acts presented for imitation in *the Prince*". Här kan vi även notera att det i en systematisk granskning av de längre av Machiavellis mer officiella och tidiga politiska skrifter (Marchand 1975) visar sig att Machiavelli först är mer beroende av principer, men att han med växande erfarenhet utvecklas mot en mer kreativ metod eller stil.

10. Jfr. Pocock (1975: 220): "We must avoid at all costs the pitfall of supposing that thought centered on the concept of experience lacks a conceptual structure, to understand which is to understand the thought. Experience itself is a concept as well as an irreducible reality". Se även Hörnqvist (1996), särskilt sammanfattningen på sid. 112 av de begreppsliga omvandlingar Machiavelli utför i Fursten. Vad det beträffar svensk statskunskap kan det däremot vara intressant att erinra om att den förste professorn, Johan Skytte, lät sig inspireras av Petrus Ramus, vilket innebär att Skytte anslöt sig till en särdeles kantig uppfattning om språk och vetenskap; jfr. t.ex. analysen av ramismens förutsättningar i Ong (1958), t.ex. s 313: [böcker började-på 1500-talet betraktas som] "hollow objects or receptacles with 'contents' which could be charted in a 'table' or ranged, now for the first time, in a 'place indicator' (*index locorum*). As such receptacles, they will imperceptibly drift, to some extent, out of the world of discourse, where they had been moments in a dialogue, and become, more than ever before, objects in a world of space approached chiefly in terms of vision. In the post-Gutenberg age where Ramism flourished, the term 'content', as applied to what is 'in' literary productions, acquires a status which it had never known before. In lieu of merely telling the truth, books would now in common estimation 'contain' truth, like boxes". Om Ramus negativa betydelse för humanismen, se även Kahn (1997).

11. Jfr. även (1513: 103 = XV): "Därför är det nödvändigt att en furste som vill förbli [vid makten] lär sig att undvika att inte vara god, en förmåga som bör kunna användas där det är nödvändigt".

12. Om Fortuna och *virtù*, se särsk. Pocock (1975), passim, men för en äldre tradition särsk. s 36-41. Mayers (1912: 15ff) definitioner av *virtù* som ett slags blandning mellan individuell *Kraft* och kollektiv *Kultur* är välfunna, även om de kanske tedde sig än mer attraktiva i det wilhelmska Tyskland.

13. Se t.ex. Mayer (1912: 13): "Der eigentlich satanische Eindruck entsteht erst durch die Kreuzung einer rein utilitarischen und einer in ethischem Sinne pessimistischen Wertung des Handelns. Dieselbe Handlung wird mit pointierten Ausdrücken als böse charakterisiert und doch im Interesse des Erfolgs gefördert".

14. Jfr. även Machiavellis förord till *La Mandragola* (Machiavelli 1954: 6, min övers.): "Och om detta ting inte ter sig värdigt, alltför lättfärdigt, för den man som vill synas vara lärd och allvarlig, ursäkta honom ändå detta fåfänga arbete, att ge sitt liv mer behag, ty

annorstädes kan han inte verka: då han förbjudits att visa sina duktighet i andra företag, och inte belönas för sin möda”.

15. För den diplomatiska korrespondensen, som sträcker sig över tiden 1498-1527, och även omfattar uppdrag åt köpmannagillen, se Machiavelli (1964). Att dela upp Machiavellis korrespondens i ”privat” och ”offentligt” är knappast möjligt – Machiavelliforskare brukar tala om familjbrev i strikt mening; om lärd ”humanistisk” korrespondens; om privatbrev som återfinns i utkanten av kanslerämbetet; om brev som skrivits eller tagits emot vid offentliga institutioner i Florens; samt om brev från externa uppdrag – särskilt prekär är förstås gränsen mellan ”ämbetsbrev i egentlig mening” och ”ämbetets utkant”. Se Inglese (1984: 272).

16. Machiavelli och Guicciardini hade inte samma politiska tillhörighet, men skulle båda ha föredragit en republik som var mindre beroende av familjen Medici; de kan sägas ha varit vänner, men inte utan förbehåll. Se Gilbert (1965: 240f); och Ridolfi (1954: 282, min övers.): ”Den ene [Guicciardini] aristokratisk, kallt egoistisk, allvarlig, sedlig; den andre [Machiavelli] folklig, varm, passionerad och generös, lättsam och osedlig: den senare en idealistisk teoretiker, den förre en praktisk realist”.

17. Se Guicciardini (1933), t.ex. s 8, i en kommentar till kapitel två (bok I) i Machiavellis *Discorsi* (min övers.): ”Vad som är dåligt [i folkstyre] är att folket på grund av okunnighet inte kan överlägga om viktiga frågor, och därför förfaller snart en republik som låter folket besluta i [dessa] frågor; och [folket] är instabilt och önskar alltid nyheter, och dras lätt med och luras av ambitiösa och upproriska män” – förvisso är det i Machiavellis kapitel två som vi möter teorin om alla regimers förfall till sina motsatser, därav rörelsen mellan folkstyre, fåvälde och kungamakt – men hos Machiavelli råder ett större mått av balans mellan dessa olika regimer.

18. Se Pocock (1975), kap. V och VIII, t.ex. s 238: ”*Virtù* as audacity, the dynamic and perhaps creative power of a prince or a people in arms, sought to dominate fortune rather than eliminate it; Machiavelli found this characteristic in the innovator of genius and in the equation of citizen and warrior. But Guicciardini is identifying (if not replacing) *virtù* with prudence, the steersman’s or doctor’s power to observe events and accommodate oneself to them, rather than seeking to shape or determine them; his is a politics of maneuver rather than of action”. Pocock noterar även (1975: 241-243) att Guicciardini, i sitt för svar av den aristokratiska erfarenheten, inte löser

upp denna erfarenhet som om det bara handlade om historia, utan Guicciardini tar sig faktiskt an en mer konstruktiv och abstrakt normanalys. Men Guicciardini trodde inte att dessa normer av egen kraft hade någon större chans att leda till ett aktuellt förverkligande – och vad som till sist återstod var att lita till tron (Pocock, 1975, s 270). Se även Albertini (1955: 104f), som noterar att Guicciardini, realist och god analytiker, dock saknar både humanisternas tro på klassisk bildning och Machiavellis tro på *il popolo*, folket; och se även Gilberts sammanfattning av Guicciardinis tankevärld, (Gilbert 1965: 294): ”Facts, however, have not always the consequences which, as a result of their rational evaluation, they ought to have, rather their effects become distorted by man’s wishes and desires”. En viktig skillnad gentemot Machiavelli är även att Guicciardini inte ville sätta sin lit till ett väpnat borgerskap. En regims försvar skulle hellre ske med hjälp av professionell diplomati och professionella soldater. Intressant är härvidlag Guicciardinis anmärkningsvärt oheroiska skildring av den första egna stridserfarenheten, ledningen av försvaret av Parma senhösten 1521. Se Guicciardini (1936). Här betonas över allt annat förmågan att förhandla med angriparen, och att lugna stadsbefolkningen – och situationen hade knappast kunnat redas ut, framhäver Guicciardini, om fienden varit utrustad med artilleri.

19. Se *De tios* officiösa instruktion från de 11 maj 1521 (Machiavelli 1964 vol. III: 1551-1553) som efter inledningsfrasen ”Yhesus Maria” fortsätter med följande order (s 1551, min övers.): ”Niccolò: du skall bege dig till Carpi, och du bör vara där senast nästa torsdag, som du inte får missa; och genast du anlant skall du presentera dig för generalen och assessorerna för Minoriterorden, som på denna plats har sitt generalkapitel, och förevisa dem vår akkreditering. Därefter skall du införa dem betyga vår värdnad, som de känner till, och hur vår stad omfattar den och alltid gynnat fromma och kyrkliga platser; vilket omvitnas av alla hospetal, nunne- och munkkloster som byggts av våra förfäder” [osv].

20. Se ”Nota introduttiva” till Machiavellis uppdrag i Carpi (Machiavelli 1964 vol. III: 1547-1549); franciskanerna fick ge vika, men lyckades delvis kompromissa, och valde en viss Bambocci, som dock kunde accepteras av florentinarna.

21. Se brev från ”Consoli della arte della lana”, 14 maj 1521 (Machiavelli 1964 vol. III: 1555f).

22. Om besöket hos Guicciardini, se Riodolfi (1954: 284). Min översättning från italienskan bygger på Machiavelli (1989) red. Inglese, men jag har även

använt Machiavelli (1954), red. Bonfantini, samt de engelska översättningarna och kommentarerna i Machiavelli (1961), red. Allan Gilbert, och i Machiavelli (1996), red. Atkinson and Sices.

23. Enligt Inglese (Machiavelli 1989) *Pacchieretto* och *Sano*: två berömda och depraverade vivörer.

24. Enligt Atkinsin och Sices (Machiavelli 1996: 536, not 10f) torde Guicciardini varit väl medveten om att Machiavelli skulle bo hos en bekant Carpibo: Sigismondi Santi, kansler hos guvernören biskop Pio.

25. "*Io ero in sul cesso quando arrivò il vostro messo*" – det är intressant att notera att det italienska ordet för avtråde (*cesso*) har samma dubbla betydelse som det svenska ordet, eftersom det kommer från verbet *cedere*, att ge efter, träda undan, m.m. – och detta skabrösa vis symboliserar Machiavelli sin marginalisering.

26. Enligt Inglese (Machiavelli 1989) så var *Domenico da Ponzo* en av den berömda florentinske predikanten *Girolamo Savonarolas* motståndare, och *Alberto da Orvieto* var den präst som rådde påven Alexander VI att lura Savonarola till Rom för att där fångsla honom, varpå han brändes på bål i maj 1498; *I Fursten* (1513, 36f = VI) kritiserar Machiavelli Savonarola som ett typexempel på det olämpliga i att vara en "obeväpnad profet".

27. *Martelli* verkar vara okänd för alla kommentatorer, men tydligen handlade det om en berömd lögnare.

28. Bonfantini (Machiavelli, 1954: 102, not 1) gör troligt att guvernören var puckelryggig, vilket gav anledning till Machiavellis vits, där fysisk deformitet antas svara mot moralisk.

29. Som framgår av den fortsatta brevväxlingen (tre brev den 18 maj och ett avslutande brev den 19 maj), så drivs skämtet vidare med stor framgång, även om Machiavellis värd efterhand börjar ana att det är något lurt med den gäst Guicciardini presenterat som "*persona rarissima*".

30. Se även Allan Gilbert (Machiavelli 1961: 75): "Machiavelli may have spent a good deal of time playing *cricca* and other silly games, he may not have managed his property carefully, he couldn't get rich, yet in his most careless moods he still had the open and active perception, the interest in observing humble life, with all its defects, and the conduct of the mighty, with its failures, as one who trusted nevertheless in the high possibilities of the human mind. Yet he never went forth merely to observe, as does the scientist. He played trick-track heartily and

laughed at poor jokes because they amused him, as Shakespeare saw fun in the poor jokes he put in his plays." Det värdiga skrivandet frammanas annars i Machiavellis berömda brev till Francesco Vettori, den 10:e december 1513 (Machiavelli, 1989: 192-196), där han berättar hur han ikläder sig den diplomätiska "togan" för att bättre kunna resonera med de antika författarna (och på så vis skriva sitt verk *De principatibus*; men i allmänhet är förstås "de gamle" mer närvarande i *Discorsi*).

31. Se även Nortons (1983) analys av denna fras, som Norton kopplar till en högst okristlig predikan Machiavelli skrivit; men för en mer komplex framställning av Machiavellis ambition till reform genom hänsyn till Helvetet; se framförallt *De Grazia* (1989; särsk. kap. 13: 318-340).

32. Jfr. Ritter (1948: 15): "Das Dämonische ist nicht reine Negation des Guten; es ist nicht die Sphäre des völligen Dunkels im Gegensatz zum Licht, sondern des Zwielihts, der Mehrdeutigkeit, des Ungewissen, des zutiefest Unheimlichen".

33. Rebhorn (1988: 170) understryker hur Machiavelli även i *Arte della Guerra* betonar nödvändigheten av att ta tillvara sysslolösheten (*ozio*): "Machiavelli's work thus essentially aims to teach the reader how to take the *ozio* that is so much a part of modern society and use it to reform that society, to lead it away from its immersion in the dangerous, ultimately self-destructive pastoral bower and bring it back to the epic world of its glorious Roman past".

34. Jfr. Pitkin (1984: 324): "A way of understanding human autonomy, by which Machiavelli himself was frequently tempted but from which he tried to wear us, is as a kind of sovereignty, a self contained isolation, a solipsistic fantasy of omnipotence".

35. Jfr. Merleau-Ponty (1949: 273): "på samma sätt som en krets av speglar förvandlar en liten eldslåga till ett sagospel, förvandlas maktens göranden, när de reflekteras i en uppsättning av medvetanden; och det framträdande som skapas av dessa reflexer av reflexer är hemvisten och till sist även sanningen hos ett historiskt skeende" (min övers.).

36. Det är huvudsakligen denna spegling som Guicciardini tar fasta vid i ett brev följande dag (Machiavelli, 1989: 298), där han visserligen behåller den skämtsamma tonen, men ändå finner anledning att framhäva att de olyckliga tiderna framförallt kan tas tillvara i kontemplativa projekt (historieskrivning och modellformulering): "Käre Machiavelli. När jag läser era titlar, Republikens och munkarnas ambasadör [*oratore*], och betänker hur många kungar,

hertigar och furstar ni tidigare förhandlat med, erinrar jag mig Lysander [Spartas store statsman], som efter så många segrar och triumftåg gavs i uppdrag att dela ut köttet till de soldater han tidigare så ärorikt anfört". [...] "Och jag tror därför inte att detta uppdrag varit helt onyttigt, för under dessa tre dagar av sysslöshet har ni sugit upp hela Träskorepubliken [dvs munkarnas organisering], och denna model kan ni använda för något syfte, i en jämförelse med era andra former" (min övers.). Jfr. här även Gilberts (1965: 300) kommentar till andan i vad som skulle bli Guicciardinis ofullbordade livsverk, *Italiens historia*: "Even if man could not dominate the external world, he remained ruler in his own realm – that of the intellect [...] history appeals to man to become conscious of his own intrinsic value".

Referenser

- von Albertini, R, 1955. *Das florentinische Staatsbewusstsein im Übergang von der Republik zum Principat*. Berlin: Francke.
- Baron, H, 1988. "Machiavelli the republican citizen and author of the prince" (tidigare vers. 1961) s 101-154 i Baron, *In Search of Florentine Civic Humanism: Essays on the Transition from Medieval to Modern Thought*, vol. II. Princeton: Princeton University Press.
- Cantimori, D, 1937. "Rhetoric and politics in Italian humanism", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, vol. 1: 83-102.
- Chabod, F, 1952. "Machiavelli's method and style" (it. orig. "Niccolò Machiavelli") s 126-148 i Chabod, *Machiavelli and the Renaissance*. London: Bowes & Bowes 1958.
- De Grazia, S, 1989. *Machiavelli in Hell*. Princeton: Princeton University Press.
- De Sanctis, F, 1870. *Storia della letteratura italiana*. Rom: Grandi Tascabili Economici Newton 1991.
- Ehnmark, A, 1986. *Maktens hemligheter: En essä om Machiavelli*. Stockholm: Norstedts.
- Evennett, H.O., 1965. "The new orders", s 275-300 i *The New Cambridge Modern History*, vol. II, *The Reformation 1520-1559*, red. G.R. Elton. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garin, E, 1990. "Le Istorie fiorentine", s 29-62 i *Machiavelli fra politica e storia*. Torino: Piccola biblioteca Einaudi 1993.
- Garver, E, 1987. *Machiavelli and the History of Providence*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Gilbert, F, 1949. "Bernardo Rucellai and the Orti Orzellari", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, vol. 12: 101-131.
- Gilbert, F, 1965. *Machiavelli and Guicciardini: Politics and History in Sixteenth Century Florence*. Princeton: Princeton University Press.
- Grey, H. H., 1963. "Renaissance humanism: The pursuit of eloquence", *Journal of the History of Ideas*, vol. 24: 497-514.
- Guicciardini, F, 1936. "Relazione della difesa di Parma" (1521?) s 147-161 i Guicciardini, *Opere*, vol. IX, *Scritti autobiografici e rari*, red. Roberto Palmarocchi. Bari: Laterza.
- Guicciardini, F, 1933. *Considerazioni intorno ai discorsi del Machiavelli (1529-30)* s 1-65 i Guicciardini, *Opere*, vol. VIII, *Scritti politici e Ricordi*, red. Roberto Palmarocchi. Bari: Laterza.
- Hariman, R, 1995. "No superficial attractions and ornaments: The invention of Modernity in Machiavelli's realist style", s 13-50 i Hariman, *Political Style: The Artistry of Power*. Chicago: Chicago University Press.
- Hörnqvist, M, 1996. *Machiavelli and the Romans*. Diss. Uppsala.
- Inglese, G, 1984. recension av "Niccolò Machiavelli, Opere III, Lettere, red. Franco Gaeta. UTET. Torino 1984", *La Bibliofilia: Rivista di storia del libro e di bibliografia*, vol. 86, nr. 3: 271-280.
- Kahn, V, 1994. *Machiavellian Rhetoric: From the Counter-Reformation to Milton*. Princeton: Princeton University Press.
- Kahn, V, 1997. "Humanism and the resistance to theory", s 149-170 i Walter Jost och Michael J. Hyde (red.) *Rhetoric and Hermeneutics in Our Time: A Reader*. New Haven: Yale University Press.
- Lefort, C, 1972. *Le travail de l'oeuvre Machiavel*. Paris: Gallimard, coll. Tel 1986.
- Lyons, J. D., 1989. *Exemplum: The Rhetoric of Example in Early Modern France and Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Machiavelli, N, 1513. *Il Principe*, red. Giorgio Inglese. Torino: Einaudi Tascabili 1995.
- Machiavelli, N, 1519. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. Milano: Biblioteca Universale Rizzoli 1984.
- Machiavelli, N, 1954. *La Mandragola, Belfagor, Lettere*, red. Mario Bonfantini. Milano: Mondadori 1991.
- Machiavelli, N, 1961. *The Letters of Machiavelli*, red. Allan Gilbert. New York: Capricorn Books.
- Machiavelli, N, 1964. *Legazioni e commissarie*. red. Sergio Bertelli, vol. I-III. Milano: Feltrinelli.

- Machiavelli, N, 1989. *Lettere a Francesco Vettori e a Francesco Guicciardini*. red. Giorgio Inglese. Milano: Biblioteca Universale Rizzoli.
- Machiavelli, N, 1996. *Machiavelli and His Friends: Their Personal Correspondence*, red James Atkinson & David Sices. DeKalb: Northern Illinois University Press.
- Marchand, J-J, 1975. *Niccolò Machiavelli: I primi scritti politici (1499-1512): Nascita di un pensiero e di uno stile*. Padova: Editrice Antenore.
- Mayer, E, 1912. *Machiavellis Geschichtsauffassung und sein Begriff Virtù: Studien zu seiner Historik*. München: R. Oldenbourg.
- Meinecke, F, 1963. *Die Idee der Staatsräson in der neueren Geschichte* (1:a uppl: 1924); 3:e uppl. i Meinecke, *Werke*, red. Walther Hofer. München: Oldenbourg.
- Merleau-Ponty, M, 1949. "Note sur Machiavel", s 267-283 i Merleau-Ponty, *Signes*. Paris: Gallimard 1960.
- Moorman, J, 1988. *A History of the Franciscan Order from Its Origins to the year 1527*. Chicago: Franciscan Herald Press.
- Najemy, J, 1990. "The controversy surrounding Machiavelli's service to the republic", s 101-118 i Bock, Skinner, Viroli (red.) *Machiavelli and Republicanism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norton, P, 1983. "Machiavelli's road to paradise: 'The exhortation to penitence'", *History of Political Thought*, vol. 4, nr. 3:31-42.
- Ong, W, 1958. *Ramus, Method, and the Decay of Dialogue: From the Art of Discourse to the Art of Reason*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Palonen, K, 1998. *Das 'Webersche Moment': Zur Kontingenz des Politischen*. Opladen, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Perini, L, 1997. "Machiavelli e Guicciardini diplomatici", *Archivio Storico Italiano*, vol. 155, nr. 574:649-678.
- Pitkin, H, 1984. *Fortune is a Woman: Gender and Politics in the Thought of Niccolò Machiavelli*. Berkeley: University of California Press.
- Pocock, J.G.A., 1973. "Verbalizing a political act: Towards a politics of speech", *Political Theory*, vol. 1, nr.2:27-45.
- Pocock, J.G.A., 1975. *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*. Princeton: Princeton University Press.
- Rebhorn, W, 1988. *Foxes and Lions: Machiavelli's Confidence Men*. Cornell University Press. Ithaca.
- Rebhorn, W, 1995. *The Emperor of Men's Minds: Literature and the Renaissance Discourse of Rhetoric*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ridolfi, R, 1954. *Vita di Niccolò Machiavelli*. Rom: Angelo Belardetti.
- Ritter, G, 1948. *Die Dämonie der Macht: Betrachtungen über Geschicthe und Wesen des Machtproblems im politischen Denken der Neuzeit* (urspr. *Macht und Utopie*, 1940). München: Leibniz verlag, 6:e uppl.
- Sasso, G, 1958. *Niccolò Machiavelli: Storia del suo pensiero politico*. Napoli: Istituto italiano per gli studi storici.
- Tommasini, O, 1911. *La vita e gli scritti di Niccolò Machiavelli: Nella loro relazione col machiavellismo: Storia ed esame critico*, vol. II. Rom: Ermino Loescher.

Enighet eller pluralism?

Hur ska vetenskapen bedrivas för att på bästa sätt hjälpa oss att förstå världen? Frågan aktualiseras ännu en gång av Bjereld, Demker och Hinnfors i boken *Varför vetenskap?* och det är denna fråga som vi diskuterar här. Vår avsikt är att ifrågasätta den tes som författarna lyfter fram i boken – att enigheten är förbluffande stor kring vissa grundläggande frågor om hur man bör bedriva vetenskap – samt att göra det troligt att det inte heller är önskvärt att så vore fallet. Istället

för den enighet som författarna lyfter fram vill vi framhålla värdet av pluralism i den vetenskapliga verksamheten.

I sin ambition att hjälpa oss att förstå världen är vetenskapen inte unik. Även andra verksamheter söker bidra till sådan förståelse, till exempel konsten och litteraturen. Genom de specifika restriktioner som den vetenskapliga verksamheten åläggs producerar den emellertid en speciell typ av kunskap. Vilka speciella egenskaper det rör sig om är inte alla ense om, men sådana egenskaper som tillförlitlighet, falsifierbarhet och intersubjektivitet nämns ofta. Utan att göra an-